

Bijlage bij het feedbackformulier van de Vecon

In deze bijlage hebben we delen van de tekst van de tussenproducten van het ontwikkelteam Burgerschap overgenomen en van onderstrepingen of toevoegingen voorzien. We willen daarmee helpen de producten nog beter te maken.

De visie van het ontwikkelteam Burgerschap op het leergebied Burgerschap.

De ontwikkelgroep volgt de definitie van burgerschapsonderwijs van de Onderwijsraad (2012): *“Jongeren leren vanuit eigen idealen, waarden en normen te functioneren in een pluriforme, democratische samenleving en ontwikkelen het vermogen om aan deze samenleving een bijdrage te willen leveren”*

Het is gebruikelijk de doelen van onderwijs te formuleren als kwalificatie, socialisatie en identiteitsontwikkeling. Burgerschap draagt bij aan al deze hoofddoelen. Daarbij lijkt het zwaartepunt op socialisatie te liggen, dat wil zeggen, op de ontwikkeling van leerlingen tot volwaardige deelnemers aan de samenleving. Leerlingen ontwikkelen de competenties die hen in staat stellen om actief mee te doen aan (school)gemeenschap en samenleving. Aansluiting op verschillende vormen van vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt is daarbij eveneens een belangrijk aandachtspunt.

Over hoe dat moet gebeuren lezen we in de visie het volgende (waarbij we zelf de handelingswerkwoorden hebben onderstreept).

Burgerschapsonderwijs reikt kennis en vaardigheden aan, stimuleert het vormen van een democratische houding en draagt gericht bij aan hun maatschappelijke en persoonlijke vorming.

Uitwerking op schoolniveau (ons tussenkopje)

Om op een actieve manier bekend te raken met hun rechten en die van anderen hebben leerlingen de vrijheid en de ruimte nodig om binnen de veilige muren van de school te oefenen.

- De school wijst hen daarbij op (mogelijke) verschillen tussen algemeen geldende normen en individuele opvattingen.
- De school biedt leerlingen handvatten om te leren omgaan met verschil van inzicht en met de overtuigingen en belangen waar die uit voortkomen
- Leerlingen leren over democratie en rechtsstaat en de historische contexten waar deze uit zijn voortgekomen
- Burgerschapsonderwijs daagt leerlingen uit om verbindingen te leggen tussen hun eigen leefwerelden en grotere maatschappelijke vraagstukken, zoals globalisering, duurzaamheid en technologie.
- Het verkennen van handelingsperspectieven. Zij leren actief in gesprek te gaan met anderen en leren zo elkaars perspectieven kritisch te bevragen.
- Zij oefenen met medezeggenschap en ontwikkelen zij de sociale en democratische vaardigheden die zij daarbij nodig hebben. Zij leren om te gaan met gezag en macht, met invloed en regels, en leren deze kritisch te analyseren. Leerlingen worden zich niet alleen bewust van de rechten, maar ook van de plichten die bij actief burgerschap horen.
- Omgaan met diversiteit en het streven naar sociale cohesie. Burgerschapsvorming is op te vatten als een oefenen van en daardoor ontwikkelen van sociale taken en rollen. Belangrijk daarbij is de ontmoeting met de ander en met andere opvattingen en levenswijzen.

- Burgerschap op verschillende schaalniveaus als burger: lokaal, regionaal, nationaal, Europees en mondiaal. Ze leren over overeenkomsten en verschillen tussen mensen, landen, culturen, godsdiensten, levensovertuigingen en politieke stromingen.

Het belang van het leergebied burgerschap als toevoeging aan het bestaande curriculum is maar heel beperkt het vastleggen van additionele kennis. Wel worden bepaalde kennis en vaardigheden die nu in andere leerdomeinen aan bod komen expliciet als burgerschapsvormend geormerkt.

Kritiek op de gebruikte formuleringen (niet op de inhoud): De handelingswerkwoorden m.b.t. de beschrijving van de uitwerking op schoolniveau zijn te algemeen. Beter is concreet actief te formuleren wat de leerling moet kennen en kunnen als zij het burgerschapsonderwijs hebben afgesloten. Nu lijkt het soms wel meer op overtuigen.

Voorstellen ter verbetering van de formulering:

De leerling kan algemeen geldende waarden en normen benoemen en die onderscheiden van individuele opvattingen, waardoor hij zich bewust is van de diversiteit in de samenleving .

De leerling kan feiten van meningen en overtuigingen onderscheiden alsmede de belangen die daar van invloed op kunnen zijn.

De leerling kan reflecteren op verschillen in perspectieven, diversiteit en standplaatsgebondenheid die cultureel , levensbeschouwelijk, sociaaleconomisch of politiek bepaald kunnen zijn.

De leerling kan de ontwikkeling van de democratische rechtstaat (op verschillende geografische niveaus) verklaren vanuit de contexten van waaruit deze is voortgekomen.

De leerling kent zijn rechten als burger binnen de Nederlandse democratische rechtstaat, Europa en de wereld en weet hoe die uit te oefenen.

De leerling weet dat hij ook de individuele plicht heeft om de democratie te beschermen en kan daar naar handelen, ook door anderen daar vreedzaam op aan te spreken.

De leerling heeft voldoende kennis om financieel en economisch zelfredzaam te kunnen zijn om zo te kunnen bijdragen aan (meer) sociale en economische cohesie binnen de samenleving en de rechtstaat op verschillende niveaus.

De leerling weet hoe hij vanuit verschillende perspectieven vreedzaam kan handelen binnen de samenleving en democratische rechtstaat

De leerling kan vanuit verschillende perspectieven grote maatschappelijke vraagstukken analyseren (bijvoorbeeld globalisering, migratie, duurzaamheid en technologie) die invloed hebben op hemzelf , zijn leefomgeving en de rechtstaat.

De leerling kan vanuit een open houding met anderen discussiëren over maatschappelijke vraagstukken en de dilemma's die dat kan oproepen in het bijzonder de spanning tussen het individuele belang en het algemeen belang (het zogenaamde gevangenedilemma).

Tussenproduct tweede ontwikkelfase. Centraal hierin staan de zogenaamde Grote Opdrachten.

Grote opdrachten zijn de kernen van een leergebied, omschreven als de meest wezenlijke taken die dat leergebied heeft in het onderwijs aan leerlingen, en van de essentiële kennis en/of vaardigheden die daarbij horen. Het zijn dus opdrachten, niet aan de leerling, maar van de samenleving aan het vak- of leergebied. Ze zijn groot, omdat ze basis vormen voor de doorlopende leerlijn van po en vo en richting geven aan de inhoud van het hele leergebied van groep 1 tot aan het eindexamen. Dat levert voor burgerschap (voorlopig) elf grote opdrachten op, gegroepeerd in vijf delen:

Democratie: 1. De waarde(ring) van democratie; 2. Wie heeft het hier voor het zeggen!? 3. Democratie moet je doen!

Diversiteit: 4. Anders maar gelijk; 5. Identiteiten zijn in ontwikkeling; 6. Stap in je rol en leef sámen

Technologisch burgerschap: 7. Techniek is niet neutraal!; 8. Niet alles wat kan moet 9.; Digitaal Burgerschap.

Globalisering: 10. Globalisering is een feit.

Duurzaamheid. 11. Verantwoordelijkheid nemen voor je leefomgeving.

De relatie met economie (onderstrepingen zijn van ons)

Bij opdracht 4 (Anders maar gelijk). Omgaan met diversiteit is een doel van het onderwijs. Leerlingen leven immers in een pluriforme samenleving, bestaande uit mensen met verschillende sociaal-economische, levensbeschouwelijke- en culturele achtergronden en politieke- en seksuele oriëntaties. Het onderwijs biedt kennis over en achtergronden van voornoemde levensbeschouwingen, religies, culturen en politieke stromingen. Daarbij is er ruimte voor leerlingen om met elkaar in gesprek te gaan over verschillen en overeenkomsten. Dit kan bijdragen aan inlevingsvermogen in, begrip van en waardering voor elkaar.

Bij opdracht 7 (Techniek is niet neutraal!) Technologische ontwikkelingen hebben invloed op ons leven, de samenleving en de leefomgeving. De mogelijkheden die zij ons bieden en de uitdagingen waarvoor zij ons stellen, vragen om burgers die keuzes kunnen maken. Leerlingen worden zich bewust van en leren actief omgaan met de invloed van technologie in hun leven en dat van anderen, en met de verantwoordelijkheden die hiermee verbonden zijn. Zij vergaren kennis van relevante technologische ontwikkelingen, toen, nu en straks. Zij zijn zich bewust van de invloed van technologie op politiek en samenleving (en andersom) en van de (ongelijke) toegang tot technologie in Nederland en de wereld.

Bij opdracht 10 (globalisering). Mensen en gebieden zijn op mondiaal niveau met elkaar verbonden en van elkaar afhankelijk, sociaal, cultureel, economisch en politiek. Deze globalisering heeft invloed op de verdeling van macht, rechten en middelen op alle schaalniveaus. Ook voor leerlingen is globalisering inzichtelijk te maken. Zij worden zich bewust van de invloed van globalisering op hun leefwereld en die van anderen in de wereld. Aan de hand van kennis over globaliseringsprocessen en hun gevolgen kunnen leerlingen reflecteren op rollen die zij innemen, de keuzes die zij en anderen wel of niet hebben en op de identiteiten die zij en anderen ontwikkelen.

Bij opdracht 11 (duurzaamheid). Door een samenspel van menselijke en natuurlijke krachten verandert de leefomgeving van leerlingen. Op alle schaalniveaus is daarbij sprake van spanning tussen verschillende waarden en belangen ('people, planet, profit'). Leerlingen leren omgaan met en nadenken over deze waarden en belangen. Zij onderzoeken hun eigen opvattingen en die van anderen over hoe met de leefomgeving om te gaan en wat hierin ethisch verantwoord is. Leerlingen leren nadenken over hun keuzes en nemen verantwoordelijkheid voor de manier waarop zij hun leefomgeving beïnvloeden.

Zowel bij opdracht 10 als 11 moeten leerlingen vanuit economische kennis keuzes te maken om vanuit waarden en normen schaarse begrensde middelen in te kunnen zetten voor een individueel of collectief doel.

De handelingswerkwoorden m.b.t. de uitwerking van de grote opdrachten zijn te algemeen. Beter is concreet actief te formuleren wat de leerling moet kennen en kunnen elke grote opdracht.

Bij opdracht 1 Democratie zou een voorstel tot een betere formulering kunnen zijn:

De leerling kan de ontwikkeling van de democratie (op verschillende geografische niveaus) verklaren vanuit de contexten van waaruit deze is voortgekomen.

De leerling kent zijn rechten als burger binnen de Nederlandse democratische rechtstaat, Europa en de wereld en weet hoe die uit te oefenen.

De leerling weet dat hij ook de individuele plicht heeft om de democratie te beschermen en kan daar naar handelen, ook door anderen daar vreedzaam op aan te spreken.

De leerling weet hoe hij vanuit verschillende perspectieven vreedzaam kan handelen binnen de samenleving en democratische rechtstaat